Vesa Vihriälä 13.5.2025

VTT, vieraileva tutkija

Helsingin yliopisto

Valtiovarainvaliokunnalle

Pyydetty lausunto Julkisen talouden suunnitelmasta 2026-2029

Julkisen talouden suunnitelma (JTS) päivittää hallituksen julkisen talouden hoitoa koskevat linjaukset ja samalla ottaa huomioon talouskehitystä koskevien arvioiden muuttumisen seuraukset julkisen talouden kehitykselle lähivuosina. Tärkeimmät politiikkamuutokset hallitus teki ns. puolivälin riihessä.

Hallituskauden ensimmäisen kahden vuoden aikana talouspolitiikan päätavoite on ollut julkisen talouden vakauttaminen menojen leikkauksiin painottuneilla sopeutustoimilla ja työvoiman tarjontaa ja työmarkkinoita sekä julkista palvelutuotantoa koskevilla rakenneuudistuksilla. Puolivälin riihen isoimmat päätökset sen sijaan liittyvät pyrkimyksiin edistää talouskasvua.

Alkukauden politiikkareaktio kaksoisongelmaan

Suomen BKT-kehitys on tunnetusti ollut heikkoa vuoden 2008 jälkeen. Huonon BKT-kehityksen rinnalla julkinen talous on jäänyt pysyvästi alijäämäisesti ja velkataso on nopeasti kasvanut. Alijäämä on syntynyt siitä, että julkiset menot ovat jatkaneet – vaikkakin vuodesta 2013 lähtien aiempaa hitaammin – kasvuaan BKT:n notkahduksesta huolimatta. Verotuksen kiristyminen on jonkin verran vähentänyt alijäämää, mutta ei ole sitä poistanut.

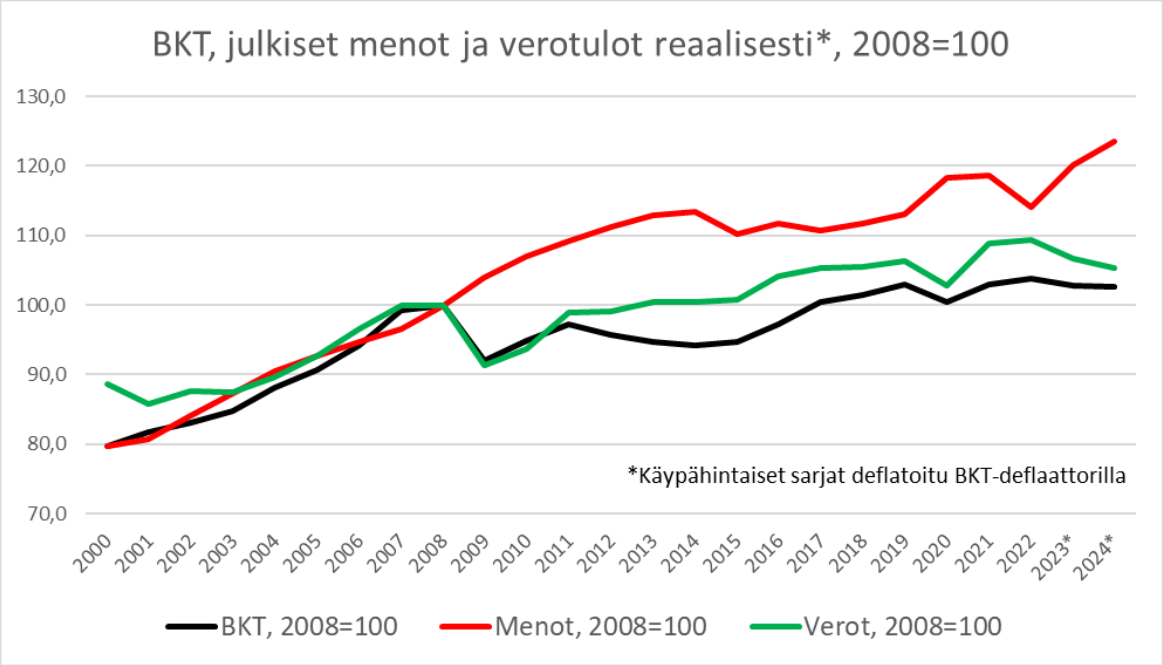

Hallituksen alkukauden politiikalle voi ajatella kolme lähtökohtaa. Ensimmäinen on se, että heikko BKT-kehitys on voittopuolisesti rakenteellinen ongelma, jota ei voi poistaa elvyttävällä ja julkista taloutta vieläpä itsessään heikentävällä finanssipolitiikalla.

Toiseksi, talouden rakenteiden muokkaaminen kasvua paremmin tukevaksi on parhaimmillaankin hidasta ja monella tapaa epävarmaa puuhaa. Tämän vuoksi julkista taloutta on syytä sopeuttaa välittömästi ja pysyvästi.

Kolmanneksi, suhteessa talouden kokoon nimenomaan julkiset menot ovat kasvaneet korkeiksi. Tämän vuoksi sopeutustoimien painopisteen täytyy olla julkisten menojen karsimisessa.

Sopeutustoimien rinnalla talouden kasvua on pyritty vahvistamaan kahdella päätoimintatavalla. Hallitus on pitänyt kiinni edellisellä hallituskaudella saavutetusta parlamentaarisesta yhteisymmärryksestä tutkimus- ja kehittämismenojen lisäämisestä menoleikkauksista huolimatta. Samoin on tähdätty koulutusasteen nousuun lisäämällä korkeakoulujen aloituspaikkoja. Toiseksi hallitus on pyrkinyt lisäämään työn tarjontaa työttömyysturvaa ja muuta sosiaaliturvaa heikentämällä ja muokkaamaan työmarkkinoiden toimintaa yritysten kustannuskilpailukykyä paremmin tukevaksi.

Kaikkia näitä lähtökohtia on voinut pitää perusteltuina. Etenkin hallituskauden alussa suhdannetilannetta saattoi lisäksi pitää kohtuullisena ja kansainvälisen talouden nopeahkoa käännettä parempaan uskottavana. Huoli siitä, että julkista taloutta pidemmän päälle parantava kiristävä finanssipolitiikka ajaisi talouden pahaan taantumaan oli vähäinen. Sittemmin tilanne on muuttunut suhdannemielessä

heikommaksi, mutta ei nähdäkseni tavalla, joka tekisi järkeväksi radikaalin siirtymisen elvytysmoodiin.[1]

Valinta menojen leikkaamisen tai verotuksen kiristämisen välillä on viime kädessä poliittista valintaa julkisen sektorin koosta. Menoleikkausten painottamiselle antaa tukea vertailu muihin Pohjoismaihin. Se osoittaa, että julkiset menot ovat Suomessa olleet viime vuosina muita Pohjoismaita suurempia suhteessa kokonaistuotantoon, kun taas veroasteen ero muihin on painunut olemattomaksi. Suomen pyrkimys pitää kiinni pohjoismaisesta hyvinvointimallista nopeasti ikääntyvän väestön oloissa on johtanut muita maita selvästi suurempaan meno-osuuteen BKT-kehityksen jäätyä heikoksi. Tämä tuskin on kestävä tilanne.

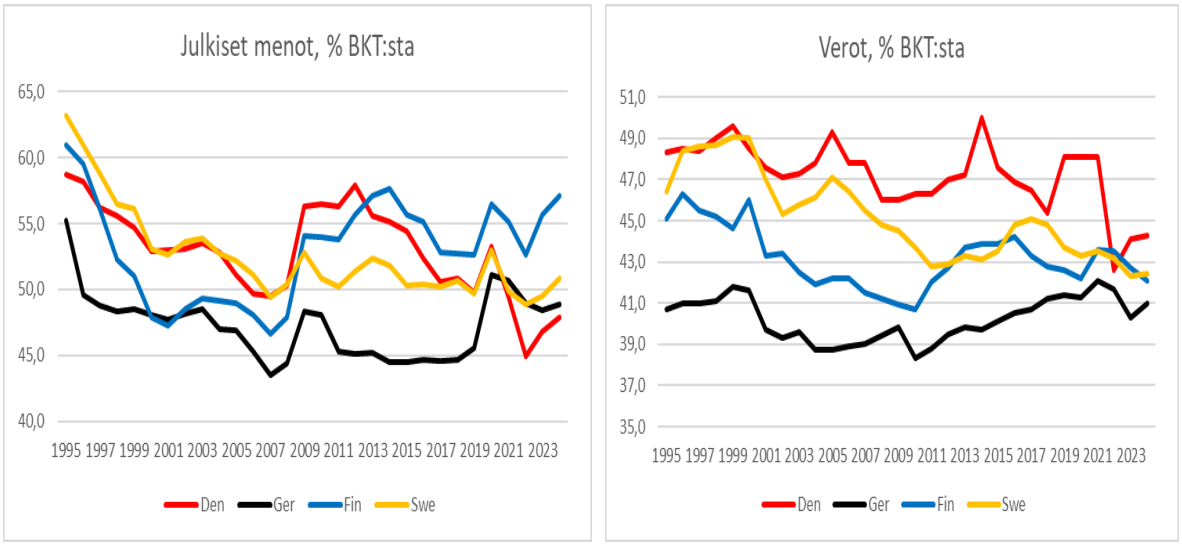

Lähde: Ameco

T&K-menojen lisäyksen painottamiselle muiden menojen leikkauksista huolimatta on hyvät syyt. Pidemmän ajan kasvu Suomen tapaisessa maassa voi perustua vain innovaatioihin ja vahva T&K-toiminta on sellaisen välttämätön edellytys. Ja tässä tasossa olemme jääneet verrokeista jälkeen.

Työvoiman tarjonnan lisäämispyrkimyksille sosiaaliturvaleikkauksilla löytyy perusteet siitä, että työllisyysaste on Suomessa edelleenkin ollut selvästi muita Pohjoismaita

[1] BKT:n ja etenkin työllisyyden heikko kehitys 2023 jälkipuoliskolta lähtien merkitsee, että Suomi on aiemmin arvioitua kauempana tuotantopotentiaalistaan. Talouden toipuminen näyttää myös hitaalta. Tällaisessa tilanteessa finanssipolitiikan keventäminen tukisi kasvua eikä heikentäisi tavanomaista suuremman ”kertoimen” takia julkista taloutta samalla tavalla kuin lähellä tuotantopotentiaalia olevassa taloudessa. UTUK-ajatuspaja argumentoi, että kerroin voisi olla niin suuri ja kasvua tukea vaikutus pitkäaikainen, että velan BKT-suhde itse asiassa laskisi elvyttävän politiikan seurauksena. Vaikka tätä mahdollisuutta ei voi sulkea pois, en osaa pitää sitä uskottavana Suomen vallitsevassa tilanteessa. Kyseessähän ei ole edelleenkään syvä taantuma eikä meillä erityisesti ole rahoituksen välityksen sellaisia häiriöitä, joiden erityisesti voi olettaa lisäävän elvytyksen tehoa. EKP:n korkopolitiikan keventyminen myös tukee nyt Suomen kasvua vaihtuvakorkoisuuden takia keskimääräistä enemmän.

alempi.[2] Etuuksien leikkaus tukee samalla suoraan julkista taloutta. Euroalueen jäsenenä palkkakehityksen pitäminen riittävän kustannuskilpailukyvyn säilyttävänä on vielä tärkeämpää kuin oman valuutan Ruotsilla ja Tanskalla, ja tehdyt uudistukset tukevat sitä.

Kasvupaketissa hyvä elementtejä, mutta …

Hallitukset merkittävimmät päätökset puolivälin riihessä koskevat ansiotuloverotuksen keventämistä (etenkin korkeimpien marginaaliverojen osalta) ja yhteisöveron laskua 18 prosenttiin sekä joukkoa toimia riskirahoituksen tarjonnan lisäämiseksi aloittaville ja nopeaan kasvuun pyrkiville yrityksille. Hallitus myös alentaa ulkomaalaisten erityisosaajien määräaikaisen lähdeveron 25 prosenttiin ja laajentaa sen koskemaan paluumuuttajia sekä lisää edelleen korkeakoulujen aloituspaikkoja. Tämän lisäksi jo hieman aiemmin päätetty puolustusmenojen lisäys 3 prosenttiin BKT:sta vuoteen 2029 mennessä kirjataan julkisen talouden suunnitelmaan.

Riskirahoituksen tarjonnan lisääminen Tesin voimavaroja lisäämällä sekä useilla toimilla, jotka kannustavat yksityisiä sijoittajia listaamattomiin yhtiöihin tehtäviin pääomasijoituksiin, kohdistuvat ilmeisen tärkeään kasvun pullonkaulaan. Kun toimenpiteiden välitön negatiivinen vaikutus julkiseen talouteen jää todennäköisesti pieneksi, tätä kokonaisuutta voi pitää oikein hyvänä.

Myös ansiotuloverotuksen kevennystä voi perustella. Se tukee työvoiman tarjontaa. Korkeimpien verojen alentamisella voi myös olettaa olevan positiivinen tuottavuusvaikutus, kun muutos vahvistaa kannustinta paremmin palkattuihin tehtäviin hakeutumiseen sekä kouluttautumisen että työpaikan vaihdon kautta. Verotuksen kevennys sopii myös suhdannetilanteeseen, joka on osoittautunut aiemmin arvioitua heikommaksi.

Ansiotuloverotuksen kokonaiskevennys merkitsee noin 1 miljardin verotulomenetystä ilman em. käyttäytymismuutoksista seuraavia ”dynaamisia vaikutuksia”. Näiden arviointi on vaikeaa. Valtiovarainministeriön virkamiesnäkemys tutkimuskirjallisuuden perusteella on, että korkeimpien marginaaliverojen alennuksen dynaamiset vaikutukset riittäisivät parhaimmillaan lisäämään ansiotuloverotuksen veropohjaa ajan mittaan niin, että staattiset veromenetykset korvautuisi kokonaan. Tällöin alijäämä ei muutoksen seurauksena kasvaisi. Tämä on mahdollista, mutta ei mitenkään varmaa. Muilta osin ansiotuloverotuksen keventämisen ”itserahoittavuus” jää suuremmalla todennäköisyydellä selvästi alle 100 %.

[2]Hallituksen päätös poistaa työttömyysturvan suojaosa on kuitenkin Suomen oloissa kyseenalainen. Muutos heikentää kannustimia ottaa vastaan osa-aikaista työtä. Kun Suomi on verrokkeihin nähden jäljessä juuri työllisten osuudessa mutta ei työtunneissa, työttömien kannustaminen edes osa-aikaiseen työhön olisi järkevää.

Yhteisöveron 2 prosenttiyksikön alennuksen vuotuinen veromenetys on noin 830 miljoonaa euroa ilman dynaamisia vaikutuksia. Dynaamisten vaikutusten myötä VM arvioi itserahoitusasteeksi 60 %. Tätä voi pitää hyvin optimistisena. Vuosien 2012 ja 2014 yhteisöveron alennusta 6 prosenttiyksiköllä koskenut tutkimus ei anna tukea sille, että muutos olisi sanottavasti lisännyt investointeja. Paljon pienempi kevennys tilanteessa, jossa Suomen yhteisöveroaste on jo eurooppalaisessa vertailussa kilpailukykyinen tuskin tuo parempaa tulosta. Samasta syystä monikansallisille yhtiöille mahdollinen verotettavan tulon suurempi näyttäminen Suomessa jäänee pieneksi.

Nämä veromuutokset ja riihen muut kasvutoimet kasvattavat vuotuista alijäämää vuoden 2027 tasossa 2,2 mrd. euroa ilman käyttäytymismuutoksia. Kompensoivat veronkorotukset ja menoleikkaukset vähentävät alijäämän kasvun 1,4 miljardiin. Kun otetaan huomioon VM:n olettamat maltilliset lyhyen aikavälin ”kerroinvaikutukset” kysynnän muutoksen kautta verotuloihin, alijäämän kasvuksi jää 1,1 miljardia eli noin 0,4 % BKT:sta vuonna 2027. Vaikutus bruttovelan kasvuun jää kuitenkin vähäiseksi, koska hallitus siirtää noin miljardi euroa Valtion eläkerahastosta (VER) budjetin katteeksi ao. vuonna.[3]

Dynaamiset vaikutukset nostavat BKT:n tasoa ja pienentävät alijäämävaikutusta pitkällä aikavälillä. VM:n arvio, että BKT:n taso voisi olla pitkän päälle 0,4 - 1,2 % muuten toteutuvaa korkeampi. Vastaavasti alijäämän BKT-suhteen VM arvioi 0,07 – 0,25 prosenttiyksikköä suuremmaksi pitkällä aikavälillä kuin ilman kasvupakettikokonaisuutta.

Julkisen talouden näkymä yhä kestämättömämpi

Kasvupaketti siis kasvattaa julkisen talouden alijäämää lähivuosina, ehkäpä noin 1 miljardin verran. Verrattuna vain vuosi sitten julkistettuun edelliseen julkisen talouden suunnitelmaan näkymä on heikentynyt myös useasta muusta syystä.

Jo vuoden 2023 velkataso muodostui aiemmin arvioitua korkeammaksi. Tämän ohella työllisyyskehitys jäi viime vuonna ennakoitua heikommaksi eikä parane aiemmin ajatellulla vauhdilla lähivuosina. Tällä on vaikutusta sekä verokertymään että työttömyysmenoihin. Korkomenot kasvavat aiemmin arvioitua enemmän.

Lisäksi hallituksen päättämä puolustusmenojen lisäys merkitsee näiden menojen kasvua asteittain niin, että ne ovat noin 3 miljardia euroa suuremmat vuonna 2029 kuin aiemmin arvioitiin. Tälle nousulle hallitus ei ole esittänyt mitään rahoitussuunnitelmaa, vaan se heikentää koko painollaan julkisen talouden tasapainoa vuosikymmenen lopulla.

[3] Vaikka siirto vähentää julkista bruttovelkaa, se itse asiassa hieman heikentää tasapainoa ja lisää nettovelan kasvua. VERin varoilleen saama tuotto on pitkän ajan keskiarvona ollut lähes 3 % korkeampi kuin valtionvelan keskimääräinen kustannus. Jos tämä ero pätee jatkossakin, siirron vaikutus alijäämään on vajaat 30 miljoonaa euroa vuodessa.

Vuosi sitten hyväksytyssä julkisen talouden suunnitelmassa tavoitteeksi asetettiin alijäämän tasainen aleneminen alle yhteen prosenttiin ja velkasuhteen vakautuminen 81 prosenttiin BKT:sta vuonna 2028. Lokakuussa EU:lle toimitetussa keskipitkän ajan suunnitelmassa oli sama alijäämätavoite ja velkasuhteen piti ohjelman mukaan alkaa alentua 2027 lähtien, vaikka taso jäisikin puolta aiemmin arvioitua korkeammaksi vuonna 2028 eli noin 83 prosenttiin.

Riihen jälkeen julkistetussa uudessa keskipitkän aikavälin suunnitelmassa alijäämä jää koko ennusteperiodin 2025 - 2029 ajaksi yli 3 % tasolle ja velkasuhde jatkaa nousuaan aina 90 prosenttiin vuonna 2029. Ennustettu bruttovelan nousu jää lisäksi keinotekoisesti 0,3 prosenttiyksikköä pienemmäksi kuin alijäämäuran perusteella voisi olettaa edellä todetun eläkerahastosiirron vuoksi.

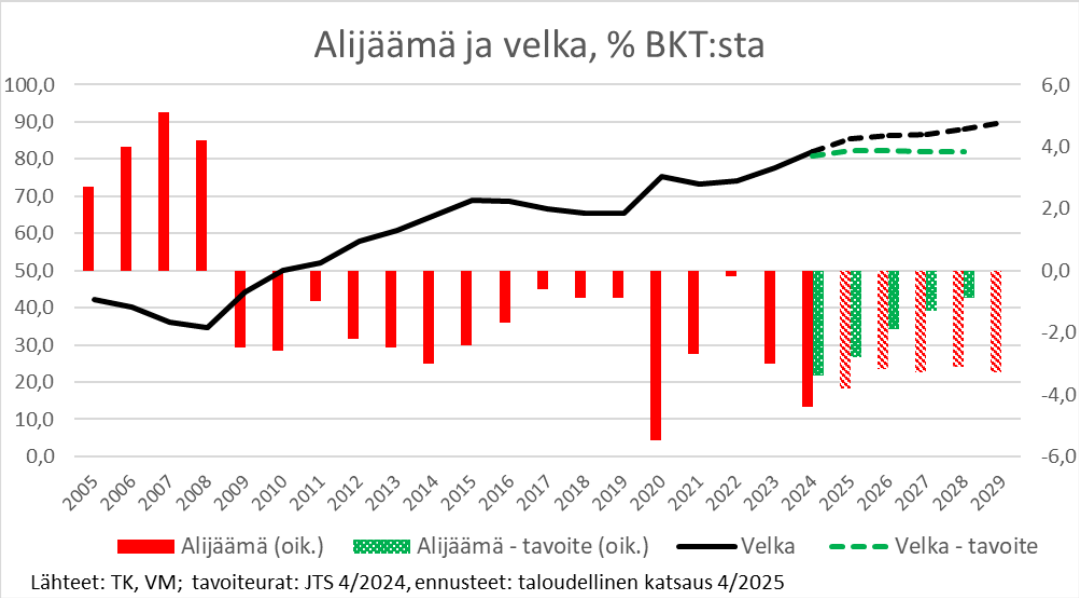

Julkisen talouden suunnitelman alijäämä- ja velkaluvut eivät sisällä päätettyjen veromuutosten dynaamisia vaikutuksia BKT:hen ja edelleen julkisen talouden tasapainoon. Edellä todettujen valtiovarainministeriön laskelmien perusteella nämä jäävät kuitenkin niin pieniksi, ettei kokonaiskuva muutu. Vaikka kaikki VM:n arvioimat dynaamiset vaikutukset toteutuisivat epärealistisen nopeasti jo vuoteen 2029 mennessä, velkasuhde enintään vakautuisi tilapäisesti 88 % tasolle ao. vuonna.[4]

Suomen julkinen talous ei ole akuutissa kriisissä. Suomen valtion velanhoitokykyyn luotetaan markkinoilla yhä. Riihipäätös ei ole kasvattanut pitkien valtionlainojen korkoeroa Saksaan nähden. Suomi kykenee yhä lähivuosina velkaantumaan useimpiin euromaihin verrattuna matalalla korolla.

[4] Päädyn tähän arvioon olettamalla, että dynaamiset vaikutukset pienentäisivät alijäämää tasaisesti 0,1 %, 0,2 % ja 0,3 % BKT:sta vuosina 2027 - 2029 ja BKT olisi vuonna 2029 1,2 % suurempi kuin ilman dynaamisia vaikutuksia.

On myös epätodennäköistä, että Suomi joutuisi EU:n ”tarkkailuluokalle” eli ns. liiallisen alijäämän prosessiin. EU on päättänyt vakaus- ja kasvusopimuksen poikkeuslausekkeen koordinoidusta hyödyntämisestä. Puolustusmenojen kasvua vuoden 2021 tasosta 1½ prosentilla BKT:sta ei lueta ns. nettomenouraan, joka määrittää alijäämäprosessiin joutumisen velkakriteerin perusteella. On jokseenkin varmaa, että 3 % alijäämän ylitys puolustusmenojen vastaavan lisäämisen takia ei myöskään laukaise alijäämäkriteeriä, vaikka asiasta ei vielä ole päätöstä. Suomi onkin jo hakenut poikkeuslausekkeen soveltamista sen julkisen talouden arviointiin.

Näistä seikoista huolimatta velkaantumisura on kestämätön ja se on saatava lähivuosina taittumaan. Suomen julkinen talouden velkakehitys ajautuu yhä kauemmaksi muista vastaavan laajan julkisen hyvinvointivastuun Pohjoismaista. Tämä koskee ennen kaikkea bruttovelkaa, mutta kasvavasti myös nettovelkaa.[5]

Kasvupolitiikan oltava tehokasta

Toteutettu politiikka ml. kehysriihen päätökset eivät edellä esillä olleen perusteella riitä taittamaan velkaantumista. Kasvun selvä nopeutuminen voisi toki lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä johtaa velkasuhteen merkittävään alenemiseen. Tätä ilmentää JTS:ään sisältyvä herkkyystarkastelu. Jos kasvu olisi vuosittain 1 prosenttiyksikkö ennakoitua nopeampaa, velkasuhde laskisi vuoteen 2029 mennessä noin 80 prosenttiin.

Edellytyksenä kuitenkin on, että kasvupolitiikka itsessään ei heikennä julkista taloutta liikaa, ts. että kasvupolitiikka on julkisen talouden kannalta tehokasta. Puolivälin kasvupaketin tehokkuus ei tähän selvästikään riitä.

Tehokkuutta voisi parantaa ainakin luopumalla yhteisöveron alentamisesta, joka merkitsee huomattavaa pysyvää veromenetystä ilman, että tutkimuksen perusteella voisi olettaa suuria kasvuvaikutuksia. Säästyviä resursseja voisi osin käyttää sellaiseen osaamisen vahvistamiseen, joka tukee muiden kasvupanostusten positiivisia vaikutuksia.

Kasvutoimien kustannustehokkaaseen lisäämiseen näyttäisi olevan edellytyksiä ainakin kahdella suunnalla. Koulutustason nousu on jäämässä riittämättömiksi. Emme ole saavuttamassa verrokkejamme nuorten ikäluokkien korkeakoulutusosuudessa. Ilman kilpailukykyistä korkeakoulutettujen määrää T&K-toiminnan voimavarojen lisäys kansainväliselle huipputasolle ei ole tehokasta. Koulutustason nostaminen vaatii lisäpanostuksia, jotta muista kasvutoimista saadaan täysi hyöty.

---

[5] Kun Suomen julkisen sektorin bruttovelka lähentelee 90 % vuonna 2029, IMF:n tuoreen arvion mukaan Ruotsin ja Tanskan velkataso säilyy noin 30 prosentissa. Suomen julkisen talouden nettovelka (brutto – valtion suora osakevarallisuus, Valtion eläkerahaston ja Kevan sijoitukset) nousee IMF:n laskelman mukaan viime vuoden 37:stä 44:ään prosenttiin, kun Ruotsi vastaava suhde pysyy 11 ja Tanskan 0 prosentissa.

Toiseksi, työ- ja opiskeluperäisellä maahanmuutolla on olennainen merkitys sekä talouskasvun että julkisen talouden tasapainon kannalta. Yhtäältä työperäinen maahanmuutto auttaa tehokkaasti osaamispullonkaulojen helpottamisessa, koska sen rakenne vastaa hyvin kysyntää. Laajemmin työ- ja opiskeluperäinen maahanmuutto on ainoa realistinen ja samalla kustannustehokas tapa hillitä väestöllisen huoltosuhteen (työiän ulkopuolella olevat suhteessa työikäisiin) heikkenemistä. Huoltosuhteen heikkeneminen on puolestaan ollut keskeinen julkisen talouden vaikeuksien ajuri. VM:n laskelmat osoittavat, että nettomaahanmuuton pysyvä nousu 40 000 hengen tasolle hillitsisi velkasuhteen nousua erittäin vahvasti.

Hallituksen politiikka on maahanmuuton suhteen ristiriitaista. Myönteisten erityisasiantuntijoiden lähdeveroa ja prosesseja koskevien ratkaisujen ohella useat aiemmat päätökset pikemmin heikentävät Suomen houkuttelevuutta. Tavalla tai toisella tämän linjan on pakko muuttua.[6]

Julkisen sektorin tehostaminen tärkeää mutta sillä rajansa

On joka tapauksessa epärealistista olettaa, että pelkästään kasvutoimien tehostaminen riittäisi pysäyttämään julkisen velan BKT-suhteen kasvun. Yhtäältä on vaikea löytää kasvua nopeasti parantavia toimia, joilla ei olisi sellaisenaan kielteistä vaikutusta julkisen talouden tasapainoon.

Lisäksi pitkällä aikavälillä julkiset menot pyrkivät kasvamaan yksityisen sektorin tuottavuuden nousun mukana. Julkisen sektorin palkat seuraavat yksityisen sektorin palkkoja, mutta tuottavuus ei monissa julkispalveluissa voi nousta samalla tavalla kuin tyypillisessä yksityisessä tuotannossa. Samoin tulonsiirrot seuraavat tuottavuuden kehitystä.

Julkisen talouden alijäämää on jatkossakin kyettävä supistamaan riippumatta kasvutoimien onnistumisesta, ts. menoja ja/tai tuloja suoraan sopeuttamalla. Tällainen sopeutus voi perustua kolmeen tekijään: (1) julkisen palveluotannon tehostamiseen, (2) palveluiden määrän ja/tai laadun rajoittamiseen sekä tulonsiirtojen vähentämiseen ja (3) verotuksen kiristämiseen.

Palvelutuotannon tehostaminen olisi luonnollisesti paras vaihtoehto. Julkisen sektorin oman palvelutuotannon tehokkuuden nousu parantaa voimallisesti julkisen talouden tasapainoa.[7] Palvelutuotannosta pääosa on sosiaali- ja terveyspalveluita ja koulutusta. Tehokkuuden parantaminen juuri sote-palveluissa onkin olennaista. Samalla se on monesta syystä vaikeaa. Yleinen ongelma kaikessa palvelutuotannon tehostamisessa

[6] Jussi Pyykkösen ja Osmo Soininvaaran ehdottama yhteiskuntasopimus pisteytykseen perustuvasta opiskelu- ja työperäisen maahanmuuton edistämisestä yhdistyneenä muille maahanmuuttajille asetettuihin tiukkoihin vaatimuksiin voisi olla poliittisesti toteuttamiskelpoinen etenemistapa.

[7] VM:n ns. kestävyyslaskelmissa julkisen palvelutuotannon tuottavuuden paraneminen 0,5 % vuodessa, pienentäisi kestävyysvajetta lähes 2 prosenttiyksikköä, kun taas työn tuottavuuden kasvun nopeutuminen samalla määrällä pienentäisi vajetta vain 0,3 prosenttiyksikköä.

on, että suuremman tehokkuuden saavuttaminen vaatii toimintatapojen ja organisaatioiden muuttamisesta. Tämä vie väistämättä aikaa.

Soteen liittyviä tehottomuuden lähteitä ja samalla parantamisen mahdollisuuksia on useita. Yksi on pirstoutuneeseen järjestelmään sisältyvä osa-optimointi: yksittäisten toimijoiden ratkaisut voivat olla tehokkaita niiden omasta näkökulmasta, mutta aiheuttaa kustannuksia toisaalla. Toinen on se, että kannustimet tehokkaiden käytäntöjen leviämiseen ovat heikot. Kolmanneksi on helpointa säästää toimista, joihin liittyvät kielteiset vaikutukset realisoituvat vasta pitkällä aikajänteellä.

Hallituksen pyrkimys pitää kiinni hyvinvointialueiden ahtaista menoraameista on lähtökohtaisesti perusteltu. Toisaalta sopeutusaikataulun tiukkuus voi johtaa epätarkoituksenmukaisiin ratkaisuihin: leikataan menoja esim. perusterveydenhuollosta, mikä lisää kustannuksia myöhemmin kalliissa erikoissairaanhoidossa. Lisäksi hallitus pikemminkin lisää terveydenhuollon pirstoutuneisuutta (uusi Kela-korvaus yli 65-vuotiaiden lääkärikäynneille) kuin pyrkii sitä vähentämään.

Useat esimerkit viittaavat siihen, että eri alueilla on huomattavia tehokkuuseroja. Tämä antaa periaatteessa hyviä mahdollisuuksia menojen säästämiseen ilman, että palveluiden laatu heikkenee. Parhaiden käytäntöjen leviäminen vaatii kuitenkin sitä, että niistä on hyvä tieto olemassa ja toimijoilla kannustimet omaksua parhaat käytännöt.

Looginen tapa parantaa hyvinvointialueiden kannustimia olisi jättää alueille marginaalilla rahoitusvastuu palveluista ja antaa näille rajattu veronkanto-oikeus. Tämän hallitus on kuitenkin sulkenut pois. Vaihtoehdoksi on jäänyt valtiovarainministeriön suora ohjaus ja alijäämien kattamisessa epäonnistuvien alueiden arviointimenettely, joka saattaa johtaa alueiden yhdistämiseen. Yhdistäminen ja siihen liittyvän uhan muodostama kannustin lienee todellinen vaihtoehto kuitenkin vain pienimmille hyvinvointialueille.

Ohjauksen tehokkuus perustuu viime kädessä ministeriön kykyyn ohjata alueiden resurssien käyttöä paremmin kuin alueet itse. Tämä ei ole itsestään selvää. Edellytyksenä tehostamaiselle on hyvä tieto parhaista käytännöistä, mitä nyt ei systemaattisesti ole. Tämän tuottaminen ei voi olla kallista, vaikka vaatiikin jonkin verran aikaa. Hyvin verifioitu tieto eri toimintatapojen kustannusvaikutuksista mahdollistaisi alueille suunnatun rahoituksen ehdollistamisen parhaiden toimintatapojen omaksumiselle.

Palvelutuotannon tehostamisen vaikeus ja hitaus merkitsee, että myöskään menoja ja verotusta koskevien suorien sopeutustoimien jatkamista ei nähdäkseni voi välttää. Vaikka tällaisen sopeutuksen painopiste on perustellusti ollut menopuolella, lisätoimissa veronkorotuksia tuskin voidaan välttää. Väestön ikääntyminen jatkuu ja

pitää yllä painetta menojen kasvuun, vaikka itse palveluiden taso paranisikaan tai tulosiirtojen reaaliarvo ei kasvaisikaan.

Puolustusmenojen lisäys vähintään yhdellä prosenttiyksiköllä merkitsee myös tuntuvaa menojen kasvua. Kun kyse on pitkäaikaisesta tarpeesta, nämä menot on rahoitettava muiden kulutusmenojen tapaan muita menoja leikkaamalla tai veroja korottamalla.

Verotuksen kiristämisessä on kuitenkin tärkeää välttää sellaisia veroja, joilla voi olettaa olevan huomattava kielteinen vaikutus työn tarjontaan tai tuottavuuden kasvuun. Tutkimuskirjallisuuden valossa parhaat mahdollisuudet tässä suhteessa liittyvät esim. listaamattomien yritysten kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen veroedun pienentämiseen ja kiinteistöveron edelleen kiristämiseen. Väliaikaisesti erilaiset haittaverot, kuten fossiilisten polttoaineiden lisäverot, ovat myös vähäriskinen vaihtoehto.

Tehtävää riittää seuraavillekin hallituksille

Riippumatta siitä, muokkaako hallitus loppukaudellaan puolivälin riihen päätöksiä, seuraaville hallituksille jää paljon tehtävää julkisen talouden oikaisemisessa. Paras alku tälle työlle olisi päästä Ruotsin mallin mukaiseen pitkäjänteiseen parlamentaariseen yhteisymmärrykseen tavoiteltavasta julkisen talouden tasapaino- ja velkaurasta. Vaalien jälkeen muodostettava hallitus voisi sitten rakentaa menoja ja verotusta koskevien poliittisten mieltymystensä mukaisen kokonaisuuden tavoitteen mukaisista sopeutustoimista.

Tällainen pitkän ajan julkisen talouden hoidon periaate olisi hyvä ankkuroida julkisen talouden valvontaa koskevaan finanssipoliittiseen lakiin. Tätä lakia ollaan parhaillaan uudistamassa EU:n finanssipolitiikan sääntömuutoksen takia. Samalla on tärkeää varmistaa, että talouspolitiikan valmistelun sekä riippumattoman arvioinnin ja valvonnan aineelliset edellytyksen ovat kunnossa, eikä esimerkiksi valtionhallinnon uudet säästöt niitä heikennä.